

ARNAU, EL MITE
Isidor Cònsul

Xesc Barceló, Arnau, els dies secrets. Proa. Barcelona, 1994 / Josep Camps i Llorenç Soldevila, El comte Arnau (i el comte Mal). Tres rutes literàries. L'Aixernador, edicions. Barcelona, 1994.

En el nostre temps, la força social del cinema i de la TV són d'una contundència abassegadora. Per això encara cuegen les espernegades dels dinosaures posats de moda per aquest film més aviat mediocre del mag Spielberg. A la cultura catalana, bé que en uns nivells infinitament més modestos, ha passat una mica el mateix amb el Comte Arnau: fins fa quatre dies, el mite més important de la nostra literatura era menja erudita de pocs entesos i pastura poètica per a boques selectes. Tot al llarg de més d'un segle, el conegut cràpula de la llegenda ha nodrit nombrosos paratges de la literatura i entre els autors que n'han parlat hom compta figures de primer rengle com Víctor Balaguer, Frederic Soler, Guimerà, Verdaguer, Maragall, Carner, Sagarra, Bartra i Brossa. Malgrat això, el coneixement boirós del mite no havia depassat els indrets geogràfics propers a la llegenda, on la tradició encara es manté viva, o els àmbits mitjanament llegits de la nostra societat. Ara de cop sobte, una sèrie de TV n'ha multiplicat el ressò i n'hi ha hagut ben bé prou amb algunes hores de cinema per aconseguir un nivell de divulgació que el Comte Arnau mai no havia tingut. Aquest pot ser el missatge positiu de la jugada: haver contribuït a divulgar, amb una lectura peculiar, els contorns d'un mite. L'altre, l'aspecte potser més negatiu, és la gesta d'haver-lo trinxat con han estat capaços de fer des del regne prepotent de la TV. Trinxat en un doble sentit: per manca de coherència amb la tradició literària i per les sinuositats d'un guió insegur, desballestat i ple d'atzucacs.

PUNTS DE REFERENCIA

El circuit del mite és conegut: en la segona meitat del segle passat, Marià Aguiló va recollir la cançó d'una família del Pirineu que vivia a Barcelona i la passà a Pau Piferrer. D'aquest, el text anà a parar a Manuel Milà i Fontanals que el publicà al Romancerillo catalán (1882). En la forma presentada per Milà i Fontanals, la cançó és un diàleg fantasmal entre l'ànima turmentada del Comte i la seva vídua. El Comte Arnau és un aparegut, una ànima damnada per no pagar els sous convinguts als mossos. Un estafador, vaja. L'estudiós Josep Romeu i Figueres ha pouat els avencs fondals del mite i publicà, el 1948, l'estudi més complet que s'ha fet mai sobre el Comte Arnau. El seu treball apunta que la cançó originària és del segle XVI i s'argumenta, entre altres consideracions, en un concepte de tipus històric que impedeix de situar la llegenda en l'època medieval: l'heroi és una ànima condemnada per unes soldades mal pagades i no s'està de recomanar a la muller que, sobretot, pagui correctament els sous que corresponen al treball dels mossos. A l'època medieval no se'n pagaven de sous. Els serfs de la gleba eren adscrits a la terra i obligats a un seguit de serveis i peatges envers el senyor feudal. No, a l'inrevés.

Tanmateix és cert que la literatura també ha deixat la corda lliure al vol de la inventiva. El Comte Arnau que surt, per exemple, a la narrativa de Víctor Balaguer s'allunya de la font primigènia i es basteix en una ficció plena de fantasia i imaginació. Des d'aquesta perspectiva, es pot considerar que l'Arnau televisiu, de manera paral·lela a les faules de Víctor Balaguer, ha optat per campar al seu aire, per convertir el Comte en un heroi del naixement de Catalunya, alhora que l'allunyava de l'ànima en pena de la vella cançó popular.

EL GUIO NOVEL.LAT

Coincidint amb el final de la primera emissió de la sèrie, s'han editat un parell de llibres encarats al tema que tractem i que són diametralment oposats pel to, el tarannà i la intenció. El primer, Arnau, els dies secrets,

de Xesc Barceló, és una presentació novel·lada del guió televisiu i, l'altre, El Comte Arnau (i el Comte Mal). Tres rutes literàries, és un volum d'estirp i vocació didàctiques escrit per Josep Camps i Llorenç Soldevila.

Xesc Barceló, en una breu justificació d'entrada, diu que l'obra que presenta no és, ni pretén de ser-ho, una transcripció del guió a una forma més o menys adaptada de novel·la. La intenció, remarca, és una altra: novel·lar una faula -la de la sèrie- com si hagués estat un fet real i històric. Ben mirat, però, és un joc de malabarismes semàntics que, si voleu, tenen la seva gràcia. Perquè, ho pretengui o no, el paral·lelisme és d'una evidència tan considerable que no cal entestar-se a dir res més. El lector que hagi seguit la sèrie aviat intueix que el guió televisiu és només el resultat d'una operació de poda i tisora respecte del text literari que ara presenta Xesc Barceló. I tan de bo, el guió definitiu s'hagués podat menys: no ens hauríem quedat tantes vegades a l'escapça davant de la caixa tonta, la història hauria passat més rodona, i el producte final potser hauria estat menys sinuós i destarotat pel que fa l'argument de la història que s'hi narra. A Arnau, els dies secrets se li poden engaltar les mateixes crítiques que s'han fet a la sèrie per la manca de respecte amb la tradició literària. I s'hi poden remarcar, amb més força si cal, els deutes a El nom de la rosa o a Lawrence d'Aràbia. Ara bé, des de la perspectiva del guió tot és molt més ben travat: la història que s'hi explica té coherència, no deixa fils penjant i no es perd pels meandres, la manca de ritme i les incoherències que han caracteritzat el guió televisiu. Com a síntesi, diria que és el mateix però abans de passar pel sedàs de la realització. I ja se sap que aquest sedàs és sempre una tisora subtil i implacable que sotmet el text a l'imperi de la imatge. A vegades amb resultats positius. En aquest cas, em penso que no gaire. I ho celebros, sobretot pensant en l'autor. Celebro que el text literari tingui la mena de coherència que la realització fou incapaç de filmar.

UNA PROPOSTA DIDACTICA I OBERTA

Josep Camps i Llorenç Soldevila, a El Comte Arnau (i el Comte Mal). Tres rutes literàries, han bastit un volum essencialment didàctic que consisteix a posar a l'abast del lector l'harmonia d'una doble riquesa geogràfica i literària. D'una banda, han aplegat els textos de la tradició literària sobre el mite i, de l'altra, els han desplegat sobre la pell de la geografia que els és pròpia. Les tres rutes -dues de principatines i una d'illenca- segueixen els replecs del país del Comte Arnau, al Ripollès, i del Comte Mal, a Mallorca. El mite illenc surt a partir de l'adaptació de la llegenda catalana a Mallorca, coneguda des de mitjans segle XVII, i la seva fusió amb un personatge llegendari mallorquí, el Comte Mal, que sembla que s'identifica, històricament, amb Ramon Safortesa Pachs-Fuster de Villalonga i Net, comte de Santa Maria de Formiguera (1627-1694).

El volum aplegat per Josep Camps i Llorenç Soldevila és, sobretot, una eina útil per apamar i conèixer, amb un punt de criteri, la literatura i la geografia del mite. I seria un error de menystenir-lo considerant que la seva eficàcia, en sentit estricte, només és escolar. El fet de pertànyer a una cultura tan sotraguejada com la catalana ha imposat, de temps enrere, el cost d'un peatge altíssim. Massa anys de prohibicions elementals han acaramullat el país d'analfabets en les coses pròpies, de desconixedors dels elements clau de la nostra cultura i del seu univers màgic i mític. Des d'aquesta perspectiva, El Comte Arnau (i el Comte Mal). Tres rutes literàries em sembla un llibre absolutament recomanable. Una obra que, enllà del component didàctic i escolar, pot convertir-se en volum de motxilla per a la tradició excursionista del país. Una guia per als nombrosos xirucaires -no vull pas que la paraula s'entengui amb cap sentit pejoratiu- que tenen el benaurat costum de resseguir la crosta de la terra, tot mirant de conèixer-la en les arrels i essències més pregones.

